

УДК 351.74.07(477)«196» DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.3.02>

Володимир Анатолійович Греченко,

*доктор історичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра гуманітарних дисциплін та українознавства (завідувач);*

 <https://orcid.org/0000-0002-6046-0178>,

e-mail: grechenko18@gmail.com

ОСНОВНІ АСПЕКТИ РЕОРГАНІЗАЦІЇ МІЛІЦІЇ НА ПОЧАТКУ 1960-Х РР.

У статті висвітлено основні напрями трансформації міліції після перетворення в 1962 р. республіканського Міністерства внутрішніх справ УРСР на республіканське Міністерство охорони громадського порядку УРСР. Розкрито основні завдання Міністерства охорони громадського порядку УРСР: забезпечення охорони громадського порядку, попередження та розкриття злочинів. Показано, як впроваджувалися такі основні методи покращення роботи міліції: посилення контролю над життям міліціонерів у неробочий час; проведення культурно-масових та спортивних заходів, політичної агітації та пропаганди; проведення індивідуальних навчальних заходів.

Ключові слова: Україна, 1960-ті рр., часткова лібералізація радянського політичного режиму, Міністерство охорони громадського порядку, міліція.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Упродовж усієї історії існування міліції влада намагалася покращити її роботу як органу протидії злочинності та зміцнення громадського порядку. Для цього використовувалися різні форми й методи, зокрема структурна перебудова правоохоронних органів. Чергова така перебудова відбулася в 1962 р., вона мала на меті, поряд із вищевказаними завданнями, певну демократизацію роботи міліції, розширення її зв'язків із громадськістю, зменшення каральної складової в її діяльності. Ці задуми були доволі цікавими й мають певне теоретичне та практичне значення, яке може бути використане в сьогоденній та майбутній практичній діяльності поліції України.

Стан дослідження проблеми

Деякі аспекти цієї проблеми знайшли своє часткове висвітлення в низці робіт вітчизняних та зарубіжних дослідників. Зокрема, ці питання розглядалися в науково-популярному нарисі «Міліція України: історичний нарис, портрети, події», написаному під керівництвом тодішніх керівників української міліції [1], дисертації А. П. Чернеги [2],

статтях О. Г. Бажана [3], В. А. Греченка і С. І. Суботи [4], Н. М. Ярмиш та О. Н. Ярмиша [5], дослідженнях зарубіжних учених «Радянська держава та суспільство при Микиті Хрущові» за редакцією М. Іліч і Дж. Сміта [6], О. Семухіної та М. Рейнольдса «Розуміння сучасної російської поліції» [7], Б. ЛаП'єра «Хуліганство в Хрущовській Росії: визначення, правоохоронні органи та продукування девіантності під час відлиги» [8]. Проте в них вивчалися лише окремі сторони проблеми, тому її дослідження не можна вважати завершеним.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є проаналізувати основні напрями трансформації організації органів внутрішніх справ УРСР на початку 1960-х рр. Поставлена мета конкретизується в таких *завданнях*:

- виявити цілі та основні завдання реорганізації міліції в досліджуваній період;
- розкрити форми і методи, які використовувалися для втілення цієї трансформації, проаналізувати їхні позитивні та негативні сторони;
- визначити зміни у структурі органів міліції у вказані роки, висвітлити їхню сутність.

Наукова новизна дослідження

Здійснено цілісний комплексний аналіз мети, завдань та основних напрямів реорганізації органів внутрішніх справ на початку 1960-х рр. Подано ретроспективну еволюцію правового регулювання діяльності міліції у вказаний період. Додатково аргументовано, що трансформація організації органів внутрішніх справ у 1960-ті рр., крім негативних явищ та заходів, які не виправдали себе, мала й позитивні моменти, зокрема покращення співпраці з громадськістю, що має певне теоретичне та практичне значення.

Виклад основного матеріалу

Президія Верховної Ради Української РСР 5 вересня 1962 р. ухвалила Указ «Про перетворення республіканського Міністерства внутрішніх справ Української РСР у республіканське Міністерство охорони громадського порядку Української РСР». Управління внутрішніх справ виконкомів обласних Рад депутатів трудящих теж були перетворені на управління охорони громадського порядку виконкомів обласних Рад депутатів трудящих¹.

---

¹ Про перетворення республіканського Міністерства внутрішніх справ Української РСР у республіканське Міністерство охорони громадського порядку Української РСР : Указ Президії Верховної Ради Української РСР // Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. / П. П. Михайленко, Я. Ю. Кондратьєв. Київ : Генеза, 2000. Т. 3: 1946–1990. С. 78.

Це рішення було вмотивовано тим ідеологічним постулатом, якого дотримувалося тодішнє керівництво країни: основна функція органів внутрішніх справ на цьому етапі розвитку суспільства – охорона громадського порядку.

Основні зусилля Міністерства охорони громадського порядку УРСР (далі – МОГП УРСР) повинні були бути зосереджені на забезпеченні охорони громадського порядку, своєчасному попередженні, припиненні та розкритті злочинів, викорененні злочинності та будь-яких порушень правопорядку. Завдання повного викоринення злочинності стало наслідком волюнтаристських рішень, прийнятих на XXII з'їзді КПРС, що відбувся наприкінці 1961 р. Прийнята на ньому нова Програма компартії, яка не мала під собою ані економічного, ані соціального підґрунтя, ставила перед радянським народом як його безпосереднє практичне завдання побудову комуністичного суспільства, а міліцію та інші правоохоронні органи орієнтувала на різке скорочення злочинності в найближчі роки, а згодом і на її повне викоринення в країні. Нереальність виконання поставленого перед МОГП УРСР завдання щодо повної ліквідації злочинності, зважаючи на світовий досвід, зараз ні в кого не викликає сумнівів. Але в той час у країні виникла ілюзія можливості швидко впоратися із цим завданням, що породжувало шапкозакидницькі тенденції в суспільстві. У можливість повного й доволі швидкого викоринення злочинності багато хто щиро вірив, але згодом стала очевидною розбіжність бажаного з дійсним [9, с. 632].

Ключовою передумовою радянської ідеології було вирішення класового антагонізму. Очікувалося, що в Радянському Союзі злочинність і насильство зникнуть, правові норми поступово переформатують на моральні, а власне юридичні та державні інституції відімруть. Хрущовські реформи, попри їхній вочевидь демократичний характер, були організовані за принципом згори донизу й націлені на те, щоб скоригувати реальне життя відповідно до ідеологічних вимог. Реформи були переходом від прямого фізичного насильства до насильства прихованого, непрямого, але із заміною усталених зв'язків між соціальними групами та визнаних соціальних інститутів на контрольовані державою механізми. Це передбачало заборону обговорення насильства та провин радянського режиму, життя за правилами фіктивної ідеологічної реальності. У результаті хрущовських реформ у радянське життя було впроваджено народні дружини та інші напівформальні організації, які стали ключовими методами здійснення соціального тиску на тих, хто відхилявся від соціалістичних норм. Самі реформи передбачали також посилення державної пропаганди, ініціювалися різні форми співпраці між пресою, радіо та телебаченням і міліцією для розвитку самоцензури. Водночас це

повинно було сприяти створенню позитивного іміджу міліції з усуненням уже згадуваних дебатів у суспільстві щодо проблеми насильства. Насильство з боку міліції у всіх формах перетворилося на політично незручну тему. Утім, у міліцейських архівах для його позначення використовували різні евфемізми, наприклад груба поведінка, нетактовна поведінка, нехтування своїми обов'язками тощо. Для цього також передбачалося активізувати політико-ідеологічне виховання міліціонерів.

Планувалося розширити державний контроль, дозволивши державі контролювати вільний час та особисте життя своїх громадян, щоб мати змогу примушувати їх поводитися відповідно до ідеологічних вимог як у робочий, так і в неробочий час. Держава, як і за сталінських часів, продовжувала стежити за особистим життям радянських людей. Від її пильної уваги не вислизали ані їхні сімейні проблеми, ані позашлюбні любовні зв'язки, ані випадки домашнього насильства. Надалі ця схема контролю мала відкоригувати поведінку громадян, посиливши політичний та ідеологічний вплив на них, а також максимально розширивши повноваження державної влади. Водночас будь-які структурні фактори насильства наполегливо ігнорувалися. Вони були зараховані до особистих поведінкових проблем конкретних людей, щоб дозволити ідеологічній сфері соціального життя залишитися неперушною.

Після хрущовських реформ імідж міліції мав змінитись, особливо порівняно з її дореформеним іміджем. Якщо раніше правоохоронні органи сприймалися насамперед як каральні, то відтепер вони були покликані уособлювати явно ненасильницький режим. Інакше кажучи, за твердженням Х. Арндт, «тоталітаризм прагнув підтримувати “суворе дотримання правил фіктивного світу”» [10].

Крім того, використовували й інші методи покращення роботи міліції: посилення контролю над життям міліціонерів у неробочий час, проведення культурно-масових та спортивних заходів, політичної агітації та пропаганди, проведення індивідуальних навчальних заходів. Ці заходи були частиною радянської кампанії за культуру та культурну поведінку. У результаті мав сформуватися ідеальний радянський громадянин – освічений, дисциплінований, здоровий, жорсткий та відповідальний член колективу. Культурна діяльність, спонсорована державою, використовувалася для формування людської поведінки у вигляді моральних і культурних імперативів. Зокрема, серед міліціонерів вони мали запобігти зловживанню алкоголем, грубій та нетактовній поведінці, покращити самооцінку працівників міліції та сприяти підвищенню їхньої професійної ефективності. Вважалося, що насильством можна керувати в межах наявних структур і запобігти йому за допомогою вдосконаленої культурної освіти, політичної

пропаганди, соціального тиску та посилення контролю за особистим життям поза робочим місцем. Подібна тактика висвітлює один із аспектів прихованого, непрямиго насильства тоталітаризму, що веде до «радикальної ліквідації свободи як людської та політичної реальності» [10].

Міністерство охорони громадського порядку УРСР відповідало за запобігання всім видам насильства серед міліціонерів, зокрема й професійного насильства проти громадян і колег, а також домашнього насильства та самогубств. Акти насильства фіксувалися на регіональному та республіканському рівнях у двох типах документів:

- звітах про морально-ідеологічний стан міліціонерів;
- звітах про надзвичайні події.

Звіти про морально-ідеологічний стан міліціонерів оприлюднювалися на регулярній основі – один або два рази на рік. Вони містили інформацію про незначні дисциплінарні стягнення, порушення та зловживання міліції, скарги громадян. Більшість скарг обговорювалися на місцевому рівні. У поодиноких випадках (близько 10 %) правоохоронців визнавали винними, і вони зазнавали покарання або дисциплінарного стягнення. Звіти про надзвичайні події публікувалися в особливих випадках – після серйозних дисциплінарних порушень, які призвели до тяжких фізичних травм, інвалідності чи смерті, включаючи самогубство. Отже, у СРСР міліцейське насильство знало ідеологічної інтерпретації. Будь-які структурні чинники насильства подавалися як особисті поведінкові проблеми конкретних працівників міліції. Все це робилося з єдиною метою – захистити радянську систему та радянський режим від критики незадоволених громадян, підтримавши ідеологічний фундамент, на якому було побудоване радянське суспільство.

Тому ідеологічній роботі в міліції надавали, як і раніше, суттєвого значення. 14 вересня 1962 р. відбулося засідання колегії МОГП УРСР, де було розглянуто питання виконання рішень пленуму ЦК КПУ щодо посилення ідеологічної роботи у світлі рішень XXII з'їзду КПРС. У вказаних керівних документах зазначалося, що адміністративні органи республіки ще слабо поєднують політичну роботу та адміністративні заходи в боротьбі з п'яницями, хуліганями, дармоїдами, хабарниками, розкрадачами соціалістичної власності та особами, що ведуть антисуспільний, паразитичний спосіб життя. Було вказано на серйозні недоліки в запобіжно-профілактичній роботі адміністративних органів та зазначено, що вона має не поступальний, а пасивний, вичікувальний характер. Апарати управлінь охорони громадського порядку та органи міліції областей вкрай недостатньо використовували пресу, радіо та телебачення для засудження п'яниць, дармоїдів та порушників громадського порядку, мало організовували виступи

перед населенням із роз'ясненням радянських законів, прав та обов'язків громадян. Колегія намітила низку заходів щодо усунення цих недоліків, але вони, як це вже неодноразово наголошувалося, мали неконкретний, загальний характер під гаслами «посилити, покращити, активізувати»¹.

У директивних рішеннях вищих органів республіки неодноразово наголошувалося, що запорукою успіху діяльності міліції є насамперед дисципліна й організованість, висока свідомість працівника міліції, розуміння свого обов'язку перед народом, відмінна службова підготовка, постійний зв'язок із громадськістю. Головними завданнями МОП УРСР та його органів на місцях є своєчасне попередження кримінальних проявів, рішуче посилення боротьби зі злочинністю, передусім з особливо небезпечними злочинами, повне розкриття всіх злочинів, поліпшення роботи з перевиховання засуджених, недопущення фактів порушення законності [9, с. 633].

Значною подією в житті міліції, причому на довгі роки, стало встановлення 26 вересня 1962 р. Указом Президії Верховної Ради СРСР свята – Дня радянської міліції, згідно з яким його святкування мало відбуватися щорічно 10 листопада. Так, 10 листопада 1962 р. в СРСР, зокрема і в Україні, вперше на державному рівні було започатковане свято День радянської міліції. Напередодні в Києві в Жовтневому палаці культури відбулося урочисте засідання співробітників міліції, присвячене 45-річчю радянської міліції. З доповіддю на засіданні виступив тодішній Міністр охорони громадського порядку УРСР І. Х. Головченко. Урочисті засідання були проведені в усіх містах та районах республіки. Встановлення такого свята саме на державному рівні мало істотне значення для підвищення авторитету міліції та престижності служби в міліції серед населення [9, с. 635].

Як уже вказувалося, Міністром внутрішніх справ УРСР, а згодом Міністром охорони громадського порядку в цей час був Іван Харитонович Головченко (1918–1992), який обіймав цю посаду рекордну кількість років – з 9 квітня 1962 р. до 15 червня 1982 р. Він був на посаді при трьох перших секретарях ЦК КПУ: М. В. Підгорному, П. Ю. Шелесті та В. В. Щербицькому. З його ім'ям пов'язують цілу епоху в історії міліції і МВС загалом. Починав він із низової партійної роботи, а вже в 1953–1954 рр. перебував на посаді першого секретаря Ворошиловградського обкому КПУ. У 1954 р. його направляють

---

¹ Про виконання рішень пленуму ЦК КПУ щодо посилення ідеологічної роботи у світлі рішень XXII з'їзду КПРС : рішення колегії Міністерства охорони громадського порядку УРСР від 14.09.1962 // Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. / П. П. Михайленко, Я. Ю. Кондратьєв. Київ : Генеза, 2000. Т. 3: 1946–1990. С. 78–79.

на роботу до органів держбезпеки. Він призначається начальником Управління КДБ по Ворошиловградській області. Через рік (26 вересня 1955 р.) І. Х. Головченка чекало наступне підвищення по службі – посада заступника голови КДБ при Раді Міністрів УРСР. Квітень 1962 р. відкрив новий етап біографії І. Х. Головченка – він очолює МВС (МОГП) УРСР¹.

2 листопада 1962 р. Президія Верховної Ради УРСР затвердила текст Присяги особового складу радянської міліції і Положення про прийняття присяги. У тексті Присяги було написано, що працівник міліції, що приймає присягу, «урочисто присягається до кінця залишатися відданим своєму народу..., бути чесним, мужнім, дисциплінованим, пильним працівником, суворо зберігати службову та державну таємницю, суворо дотримуватися встановленого законом порядку несення служби..., сумлінно виконувати всі покладені на нього обов'язки, не шкодуючи своїх сил, а в разі потреби й самого життя, при охороні суспільного та державного устрою, державної власності, особи, прав громадян та правопорядку від злочинних посягань»².

Період 1960-х рр. в історії органів охорони громадського порядку характеризується значним підвищенням їхньої ролі у провадженні попереднього слідства. Правовою підставою надання органам охорони громадського порядку права провадження попереднього слідства став Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про надання права провадження попереднього слідства органам охорони громадського порядку» від 6 квітня 1963 р. В Указі зазначалося, що з метою посилення боротьби зі злочинністю, подальшого зміцнення законності та розширення демократичних засад радянського кримінального судочинства установити, що поряд зі слідчими органів прокуратури та державної безпеки попереднє слідство провадиться також слідчими органів охорони громадського порядку. Слідчі органів охорони громадського порядку під час провадження попереднього слідства керуються нормами кримінально-процесуального законодавства. Президіям Верховних Рад союзних республік доручалося, відповідно до цього Указу, внести необхідні зміни до кримінально-процесуальних кодексів союзних республік³.

---

¹ Головченко Іван Харитонович (1918–1992). Генерал-полковник // Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.) : наук. вид. : у 6 т. / авт. кол.: М. Г. Вербенський, О. Н. Ярмиш, В. О. Криволапчук та ін. ; за заг. ред. А. Б. Авакова. Київ : Мачулін, 2016. Т. 6. С. 641–643.

² Присяга особового складу радянської міліції. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1962. № 45. Ст. 563.

³ Про надання права провадження попереднього слідства органам охорони громадського порядку : Указ Президії Верховної Ради СРСР від

Відповідні зміни до Кримінально-процесуального кодексу УРСР були внесені Указом Президії Верховної Ради УРСР «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу Української РСР» від 13 червня 1963 р. Так, у п. 7 ст. 32 до поняття «слідчий», крім слідчих прокуратури та слідчих органів державної безпеки, були включені слідчі органів охорони громадського порядку. У статті 102 «Органи попереднього слідства» було зазначено, що органами попереднього слідства є слідчі прокуратури, слідчі органів охорони громадського порядку та слідчі органів державної безпеки. Статтею 112 «Підслідність» було чітко визначено питання підслідності у справах про злочини, передбачені статтями Кримінального кодексу УРСР, за якими попереднє слідство належало провадити органам охорони громадського порядку. Кримінально-процесуальний кодекс УРСР зі змінами і доповненнями набув чинності з 1 липня 1963 р., і саме ця дата стала днем професійного свята працівників слідчих апаратів органів внутрішніх справ УРСР.

Отримання права провадження органами охорони громадського порядку попереднього слідства зобов'язало МОГП УРСР до якнайшвидшого вирішення питань організаційно-правового і матеріально-технічного забезпечення, керування та контролю за діяльністю, кадрового забезпечення новостворюваних підрозділів нової для МОГП УРСР служби. Так, для організації й керівництва слідчою роботою у складі МОГП УРСР було створене слідче управління, котре очолив А. М. Сербулов¹, який згодом взяв участь у написанні кількох посібників з питань ведення слідства. В обласних управліннях охорони громадського порядку створювались слідчі відділи (відділення), а в містах, районах, на залізничних дільницях та дільницях водних басейнів – слідчі відділення та групи слідчих. Також було затверджено Положення про організацію й діяльність слідчих апаратів в органах Міністерства охорони громадського порядку та визначено структуру і штати слідчих апаратів у системі МОГП УРСР. Спеціальні ж апарати для провадження дізнання були скасовані. Його провадження було покладено на оперативно-начальницький склад органів міліції по лініях служб, зокрема й на дільничних уповноважених [9, с. 635–636].

06.04.1963 // Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.) : наук. вид. : у 6 т. / авт. кол.: М. Г. Вербеский, О. Н. Ярмиш, В. О. Криволапчук та ін. ; за заг. ред. А. Б. Авакова. Київ : Мачулін, 2016. Т. 6. С. 641–643.

¹ Сербулов Андрій Михайлович (1924–1991) – генерал-майор міліції, учасник Другої світової війни. У 1947–1963 рр. працював в органах прокуратури Донецької та Херсонської областей. З 1975 р. до 1984 р. – заступник Міністра внутрішніх справ УРСР.

З метою забезпечення успішної діяльності слідчого апарату органів охорони громадського порядку та зміцнення його зв'язку з громадськістю наказом Міністра охорони громадського порядку УРСР І. Х. Головченком 8 жовтня 1963 р. було уведено інститут громадських помічників слідчих органів МОГП УРСР та затверджене відповідне Положення. У ньому, зокрема, вказувалося, що з метою успішного виконання завдань, які стоять перед слідчими апаратами органів охорони громадського порядку, слідчі відділи (відділення, групи, управління) можуть залучати як громадських помічників слідчого пенсіонерів МОГП – КДБ, Радянської армії, студентів вищих юридичних навчальних закладів та інших осіб, які бажають та здатні за своїми особистими якостями надавати допомогу слідчим апаратам. Громадські помічники слідчого могли залучатися до: виконання доручень зі збирання відомостей про особу та спосіб життя обвинуваченого; виявлення, вивчення та узагальнення причин та умов, що сприяли вчиненню злочинів, розроблення та проведення заходів щодо їхнього усунення; надання допомоги в підготовці зборів колективів трудящих з обговорення правопорушників; надання допомоги у проведенні окремих слідчих дій спільно зі слідчим (обшуків, оглядів місць злочину та речових доказів, оглядів, слідчих експериментів, вилучення документів); встановлення очевидців і свідків у кримінальних справах, що перебувають у провадженні слідчого; виконання окремих доручень щодо перевірки скарг і заяв та інших доручень, не пов'язаних із провадженням процесуальних дій; проведення правової пропаганди серед населення. Категорично заборонялося доручати громадським поміщикам слідчого самостійне, від свого імені або від імені слідчого, провадження будь-яких процесуальних дій¹.

28 жовтня 1963 р. було затверджено Положення про Державну автомобільну інспекцію Міністерства охорони громадського порядку УРСР. У ньому, зокрема, вказувалося, що Державна автомобільна інспекція входить до складу органів міліції МОГП УРСР та покликана забезпечувати безпеку руху транспорту та пішоходів на вулицях і дорогах, сприяти покращенню технічного стану автомобілотранспорту та вести його кількісний і якісний облік. В Управлінні міліції МОГП УРСР, в управліннях охорони громадського порядку виконавчих комітетів обласних Рад депутатів трудящих та в управліннях міліції виконавчих комітетів міських Рад депутатів трудящих повинні були утворюватися відділи Державної автомобільної інспекції. У відділах міліції виконавчих комітетів міських та районних Рад депутатів трудящих утворюватися відділення або групи Державної автомобільної

---

¹ ГДА МВС України (Галузевий держ. архів МВС України). Ф. 43. Оп. 1. Спр. 378. Арк. 172–194.

інспекції. На автомобільних дорогах загальнодержавного та республіканського значення могли створюватися дорожні відділення та ділянки Державної автомобільної інспекції.

На Державну автомобільну інспекцію для виконання завдань, що стоять перед нею, покладалися такі обов'язки: а) здійснення нагляду за дотриманням правил руху, регулювання руху транспорту та пішоходів на вулицях та дорогах; б) контроль за наявністю у водіїв посвідчень на право керування цим видом транспортних засобів та дорожніх листів, за відповідністю маршрутів та вантажів записам у дорожніх листах, а також здійснення боротьби з використанням автомобілів і мотоциклів з метою особистої наживи; в) контроль за справністю автомобілів, автомобільних причепів, мотоциклів, моторолерів, мопедів, мотоколясок, тролейбусів і трамваїв, що експлуатуються, зокрема за справністю спідометрів, за виконанням правил зняття автомобільних шин з експлуатації та відбору їх для відновлення, а також за наявністю пристроїв, що забезпечують придушення перешкод радіоприйому; г) розроблення заходів щодо покращення організації руху транспорту та пішоходів на вулицях та дорогах, обладнання вулиць та доріг необхідними технічними засобами регулювання руху (дорожніми сигнальними знаками, покажчиками, світлофорами, острівцями безпеки, огорожами, переходами та ін.); контроль за утриманням у справному стані вулиць, доріг та штучних дорожніх споруд та їх освітленістю; д) облік дорожньо-транспортних пригод та виявлення їхніх причин, організація роботи щодо запобігання дорожньо-транспортним пригодам, зокрема шляхом роз'яснення населенню правил руху через друк, кіно, радіо та телебачення; е) відповідно до чинних правил здійснення реєстрації та обліку автотранспортних засобів та проведення щорічно технічних оглядів автомобілів та мотоциклів; ж) участь у роботі комісій із приймання автомобільних доріг, вулиць та штучних дорожніх споруд в експлуатацію; к) надання висновків за проектами ГОСТів на автомобілі, автомобільні причепи, мотоцикли, моторолери, мопеди, мотоколяски, тролейбуси та трамваї в частині задоволення вимог безпеки руху та участь у дорожніх випробуваннях цих транспортних засобів; л) прийом іспитів та видача посвідчень на право керування автомобілями, мотоциклами, моторолерами, мопедами, мотовізками, тролейбусами та трамваями; м) контроль за проведенням міністерствами, відомствами та транспортними господарствами необхідних заходів щодо запобігання аварійності автотранспорту й міського електротранспорту та утримання транспортних засобів у справному стані; н) проведення за участю індивідуальних власників вибракування належних їм легкових автомобілів та мотоциклів, що стали непридатними; здійснення роботи зі стягнення встановленого законодавством

збору з індивідуальних власників легкових автомобілів та мотоциклів; п) провадження невідкладних дій на місці дорожньо-транспортних пригод (затримання водіїв, встановлення свідків, збереження та закріплення слідів тощо)¹.

Як бачимо, обов'язки Державної автомобільної інспекції були дуже різноманітними й конкретними, аж до перевірки правил зняття автомобільних шин з експлуатації. Доволі цікавим було право контролю за наявністю пристроїв, що забезпечують придушення перешкоди радіоприйому, що більше було схоже на завдання для спецслужб.

Висновки

Перетворення Міністерства внутрішніх справ УРСР на Міністерство охорони громадського порядку УРСР, здійснене в 1962 р., не було простою зміною вивіски. Під це підводилася політична та ідеологічна база. Фактично йшлося про зміну концепції правоохоронної діяльності. Керівництво держави вважало, що в умовах розгорнутого будівництва комунізму основним завданням міліції є охорона громадського порядку та певне перекладення цієї функції на громадськість. Із цією метою пропонувалося більше залучати активне населення до цієї діяльності. Безпідставно вважалося, що злочинність серед будівників комунізму буде невинно зменшуватися, тому діяльність міліції на цьому напрямі буде меншою за обсягом, ніж це було раніше. Передбачалося також послаблення каральної функції держави, менше застосування насилля, акцентувалося на підвищенні культурного рівня міліціонерів та населення. Були зроблені спроби підвищити авторитет міліції за рахунок запровадження Дня радянської міліції, який протягом наступних майже 30 років святкували 10 листопада. Водночас була підвищена роль міліції у провадженні попереднього слідства, а це свідчило про те, що функції міліції у протидії злочинності дещо розширювалися. Але разом наголошувалося, що до виконання цієї роботи слід більше залучати представників громадськості. Було уточнено та конкретизовано сферу діяльності Державної автомобільної інспекції, що мало в цілому позитивне значення для покращення безпеки дорожнього руху. Певні кроки щодо демократизації діяльності міліції, зроблені в цей час, зовсім не означали, що партійний контроль за цим органом був послаблений. Правове регулювання діяльності правоохоронних органів, як і раніше, цілком залишалося за верхівкою компартії та її представниками на місцях.

---

¹ Положення про Державну автомобільну інспекцію Міністерства охорони громадського порядку УРСР : від 28.10.1963 // Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.) : наук. вид. : у 6 т. / авт. кол.: М. Г. Вербенський, О. Н. Ярмиш, В. О. Криволапчук та ін. ; за заг. ред. А. Б. Авакова. Київ : Мачулін, 2016. Т. 6. С. 680–682.

Список бібліографічних посилань: 1. Смирнов Ю. О., Михайленко П. П., Святоцький О. Д., Ануфрієв М. І. Міліція України: історичний нарис, портрети, події / за заг. ред. Ю. О. Смирнова. Київ : Ін Юре, 2002. 888 с. 2. Чернега А. П. Правове регулювання діяльності органів міліції Української РСР у 1956–1985 рр. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2008. 21 с. 3. *Бажан О. Процес десталінізації та зміни в діяльності карально-репресивних органів в Україні (50–60-ті роки ХХ ст.). Проблеми історії України: факти, судження, пошуки.* 2003. № 8. С. 435–444. 4. Греченко В. А., Субота С. І. Протидія економічній злочинності в Україні у середині 1960-х рр. // *Modern vision of implementing innovations in scientific studies : collection of scientific papers “SCIENTIA” with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference (Sofia, Republic of Bulgaria, April 19, 2024).* Sofia, Republic of Bulgaria : International Center of Scientific Research, 2024. Pp. 43–44. 5. Ярмиш Н. М., Ярмиш О. Н. Кримінально-правова протидія злочинності на початку 1960-х років. *Європейські перспективи.* 2023. № 4. С. 45–54. DOI: <https://doi.org/10.32782/EP.2023.4.7>. 6. *Soviet State and Society under Nikita Khrushchev* / ed. by M. Ilic, J. Smith. Routledge : Taylor&Fransis, 2009. 240 p. 7. Semukhina O. B., Reynolds K. M. *Understanding the Modern Russian Police.* Boca Raton : CRC Press ; Taylor and Francis Group, 2013. 337 p. 8. LaPierre B. *Hooligans in Khushchev’s Russia: Defining, Policing, and Producing Deviance during the Thaw.* Madison : University of Wisconsin Press, 2012. 290 p. 9. Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.) : наук. вид. : в 6 т. / авт. кол.: М. Г. Вербенський, О. Н. Ярмиш, В. О. Криволапчук та ін. ; за заг. ред. А. Б. Авакова. Київ : Мачулін, 2016. Т. 6: Міністерство внутрішніх справ – Міністерство охорони громадського порядку Радянської України в період десталінізації та подальших реорганізацій (5 березня 1953 р. – грудень 1968 р.). 996 с. 10. *Арендт Х. Джерела тоталітаризму* / пер. В. Верлока, Д. Горчаков. Київ : Дух і літера, 2005. 540 с.

Надійшла до редколегії 12.08.2024

Прийнята до опублікування 13.09.2024

Grechenko V. A. The main aspects of militia reorganisation in the early 1960s

The article highlights the main directions of militia transformation after the 1962 reorganisation of the republican Ministry of Internal Affairs of the USSR into the republican Ministry of Public Order Protection of the USSR. This transformation was not a simple change of name of this institution and its local bodies. This transformation was in line with the political and ideological views of the then leadership of the state. In fact, it was a change in the concept of law enforcement. According to the leaders of the state, in the context of the “widespread construction of communism”, the main task of the militia was to protect public

order with the support of the active part of the population. It was unreasonably believed that crime in the country would steadily decrease, so the scope of militia activities in this area would be less than before. It also envisaged a weakening of the punitive function of the state, less use of violence, and an emphasis on raising the cultural level of militia officers and the population. At the same time, the role of the militia in conducting preliminary investigations was increased, which indicated that the functions of the militia in combating crime were somewhat expanded. The main tasks of the Ministry of Public Order of the Ukrainian SSR are revealed: ensuring public order, preventing and solving crimes. The article shows how the following main methods of improving the work of the militia were implemented: strengthening control over the lives of militia officers outside of working hours; holding cultural and sports events, political agitation and propaganda; and individual training activities. The sphere of activity of the State Automobile Inspection was clarified and specified, which had a generally positive impact on improving road safety. Certain steps towards democratisation of the militia taken at this time did not mean that the Communist Party's control over this body was weakened. The legal regulation of law enforcement activities remained, as before, entirely within the purview of the Communist Party and its local representatives.

Key words: Ukraine, 1960s, partial liberalisation of the Soviet political regime, Ministry of Public Order, militia.

